

KAHRAMANMARAŞ AĞZINA İLİŞKİN BAZI GÖZLEMLER*

Yard. Doç. Dr. Mevlüt GÜLTEKİN*

ÖZ: Anadolu Ağızlarının Güney Anadolu ağızları grubuna giren Kahramanmaraş ağzının bu çalışmada belirlenen kimi özellikleri şunlardır: 1.Geniz- damak η ünsüzünün korunması: soğra, göñül, geldiñiz, baña vs. 2. Ünlü değişmelerinin sıkça görülmesi: e > a: heybe > ha:be; a>e: mezer # mezar, bezirgan > bezirgen; ö>ü: döverler > düeller vs. 3. k/k->ğ/g-: kaçtım > ğaşdım, kişi > ğişi; t->d-: dutuyok # tutuyoruz, davşan < tavşan vb. ünsüz değişmelerinin sıkça görülmesi. 4. Fiil çekimlerinde

-(y)lğ ekinin, birinci kişi çokluk eki olarak, yazı dilimizdeki -(y)lğ eki yerine kullanılması: annamıyok< anlamıyoruz, gedicidik = gidecektik, uyumussuğ vb. 5. Gelecek zaman kipi için yazı dilimizde de kullanılan

-(y)AcAğ ekinin yanı sıra -(y)lç ekinin de kullanılması: getiriciğ ‘getireceksin’ vb. 6. Belirsiz geçmiş zaman ifadesi için -(y)lç ekinin kullanılması: yazık ‘yazmış’ vb. 7. Şimdiki zaman için -(l)yor eki ile beraber bu ekten gelişmiş -(l)yI(r), -(l)yö(r) gibi değişik şekillerin de kullanılması: diyö ‘diyor’, ölüyör ‘ölüyor’, yağıyır ‘yağıyor’ vb. 8. Yazı dilimizdeki -(y)lncA zarf-fiil ekinden çok -(y)lşIn ekinin yaygın olarak kullanılması: deyişin ‘deyince’ vb. 9. Yazı dilimizdeki ile edatının -(l)nAn biçiminde ekleşerek kullanılması: çocu:nan ‘çocukla’, babamınan ‘babamla’ vb. 10. Sınırlama eki -çA’nın kullanımı: bugüneçe ‘bugüne kadar’, varanaça ‘varıncaya kadar’ vb. 11. Kahramanmaraş’a has kimi kelimeler şunlardır: dene-‘bakmak’, meke ‘mısır’, ökle- ‘bağlamak’, dığıl- ‘girmek’, yalp yalp yan- ‘parıl parıl parlamak’, horanta ‘aile’ gibi.

* Maraşder tarafından, 6-8 Mayıs 2004 tarihleri arasında Kahramanmaraş’ta düzenlenen I. Kahramanmaraş Sempozyumuna 08.05.2004 tarihinde sunulan bildirinun geliştirilmiş şekli.

* Niğde Üni Eđt. Fak.Türkçe Eđit. Böl. mevlutgultekin@yahoo.com

Anahtar kelimeler: Anadolu ağızları, ağız bilimi, Kahramanmaraş, Türçe.

Some Observations On The Dialects Of Kahramanmaraş

ABSTRACT: These article presents some observations on the dialects of Kahramanmaraş, belonging to the south group of Anatolian dialects. Some grammatical features established are followed: 1. Preservation of the nasal-palatale consonant η : sonra 'then', gönül 'heart', geldiñiz 'you came', baña 'to me' etc. 2. Changes of the vowels: $e > a$: heybe $> ha:be$ 'saddle-bag'; $a > e$: mezer # mezar 'tomb', bezirgan $> bezirgen$ 'merchant'; $ö > ü$: döverler $> düeller$ 'they beat' etc. 3. Changes of the consonants: $k/k- > ğ/g-$: kaçtım $> ğaşdım$ 'I flew', kişi $> gişi$ 'person'; $t- > d-$: tutuyok tutuyoruz 'we are holding', davşan $< tavşan$ 'rabbit'. 4. Use of the conjugatinal suffix of -(y)IK in place of -(y)Iz: annamıyok $< anlamıyoruz$ 'we don't understand', gedicidik = gidecektik 'we intended to go', uyumussuk 'we slept' 5. Use of the suffix of -(y)IcI for the futur meaning: : getiriciñ 'you will bring it' etc. 6. Use of the suffix of -(y)IK in the meaning of indefinite past: yazık '(s)he wrote' etc. 7. The suffixa of -(I)yl(r), -(I)yö(r) are being used to express the present progressive: diyö '(s)he says', ölüyör '(s)he dies', yağıyır 'it is raining' etc. 8. Use of the gerund -(y)IşIn in place of -(y)IncA in the standard Turkish: deyişin 'when (s)he says' etc. 9. Use of the suffix -(I)nAn, the suffixed form of the postposition ile in the standard Turkish: çocu:nan 'with the child', babamnan 'with my father' etc. 10. Use of the suffix of -çA in the terminative meaning: bugüneçe 'until today', varanaça 'until (s)he reach' etc. 11. Here are given some dialectal words used in Kahramanmaraş: dene- 'to look', meke 'corn', ökle- 'to bind', dıñıl- 'to enter', yalp yalp yan- 'to shine very brightly', horanta 'family' etc.

Key words: Anatolian dialects, dialectology, Kahramanmaraş, Turkish

Bu çalışmada, Kahramanmaraş'ın Göksun ilçesine bağlı Ericek kasabası, Andırın ve Andırın'ın Yeniköy, Hacıveliüşağı, Sarıbiyıklı köyleriyle, Afşin ve Elbistan'dan yapılan ses kayıtlarına1 ve soruşturmalara dayanılarak, şimdye dek üzerinde pek durulmayan bu bölge ağzının ses ve şekil bilgisi ile kelime hazinesine ilişkin kimi özellikleri tespit edilme-ye çalışılmaktadır.

2. Kayıtları yapan ve şu an ülkemizin değişik bölgelerinde Türçe öğretmeni olan ve adları bu çalışmanın sonunda verilen değerli öğrencilerime gönülden teşekkür ederim.

Anadolu Ağızlarına dair araştırmalarda² ilerlemeler kaydedilmiş olmakla beraber, Kahramanmaraş ağzlarına ilişkin araştırmalar oldukça geridir. Caferoğlu'nun 1945 yılında yayınladığı metinler dışında (CAFEROĞLU 1945: 131-181) Kahramanmaraş ağzına (KM) dair çalışmalar, üniversitelerde yapılan birkaç lisans tezi ile bir yüksek lisans tezinden öteye gitmemektedir. Kahramanmaraş ağzı üzerine yapılan bu çalışmalar Gülensoy – Alkaya'nın Türkiye Türkçesi Ağzıları Bibliyografyası (Ankara 2003: 216) adlı eserinde listelenmiştir.

Anadolu Ağızlarının sınıflandırılmasında³ Güney Anadolu ağzlarına giren Kahramanmaraş ağzı'nın kimi özellikleri şunlardır:

SES BİLGİSİ

I. ÜNLÜLER

I.1. Ünlü Değişmeleri

Ünlü Kalınlaşması

e > a: Bu değişme Arapça ya da Farsçadan alıntı kelimelerde görülür:

heybe (A) # *ha:be* (KAH).

ö > o: Orta Anadolu ağzlarında sıkça görülen bu değişmeyi biz sadece

gönül > *goñül* kelimesinde tespit edebildik

2. Ünlü İncelmesi

a > e: Bu değişme de Arapça ya da Farsçadan alıntı kelimelerde çokça görülür: *tamam* (A) > *temam* (KAH).

Ünlü Daralması:

ö > ü: Özellikle Rumeli ağzlarında görülen bu ünlü daralması olayı,

Göksun ağzında bir kelimeye görülür: *döverler* > *düeller*.

o > u: *boğaz* > *buaz* (GÖK), *boğazla-* > *buazla-* (GÖK) örneklerinde görülür.

a > i: *tayyare* (A) [> *teyare*] > *tiya:re* (KAH).

³ Anadolu ağzlarına ilişkin çalışmaların topluca bir değerlendirmesi için bkz. Korkmaz 1990: 388-413.

⁴ Anadolu ağzlarının sınıflandırılması için bkz. Caferoğlu 1959: 259, YÜCE 1988: 508. KARAHAN (1996: 2) KM ağzını Batı Grubu Ağızlarından sayar.

e>i: kefen (A) > kefin.

Ünlü Genişlemesi

i>a: yañıl- > yañal-(KAY), kahr (A) > kahar (KAY).

I.2.Ünlü Benzeşmeleri:

i-a-i > i-e-i: tiryaki (A) > ti:reki (KAY).

e-i-a > e-i-e: bezirgan (F) > bezirgen

a-e > e-e: ta: ne (F) > tene ((KAY), sa:de (F) > se:de (KAG), asker (A) > esger (KAY), mezar (A) > mezer.

I.3.Ünlü Türemesi

Ön Seste Ünlü Türemesi

ø> i-: Reşit (A) > İreşit (GÖK), raf > iraf (AF)

Son Seste Ünlü Türemesi

Son seste türeyen ünlüler *a* ve *e* ünlüleridir:

-ø> -e: meğer (F) > meğere (KAH)

-ø> -a: kadar (A) > gadara (KAH)

ÜNSÜZLER

Yazı Dilinde Bulunmayan Ünsüzler

1.1. *η*: Yazı dilimizde yerini diş-geniz ünsüzü *n*'ye bırakan geniz- damak ünsüzü *η*, diğer ağızlarda olduğu gibi, KM ağızlarında da hem kök morfeplerde, hem de ek morfeplerde varlığını devam ettirmektedir:

goñül (KAH), soñra (KAH), doñuz (KAH), alañ ((KAH), galıñ (KAY), sürüñ (KAH), bañra (KAH), geldiñiz vb.

1.2. *ğ*: Yazı dilimizdeki *ğ* ünsüzünün *ğ*'ye dönüşmesiyle ortaya çıkan bu ünsüzü, Andırın merkez ve Hacıveliuşağı köyü ağızında tespit ettik: *dağarığ (KAH), (< tağarız, çoğ (AN), yoğ (AN), oğru- (AN)*

Ünsüz Değişmeleri

2.1. Ünsüz Ötümlüleşmesi

Anadolu Ağızlarında sık görülen ötümlüleşme olayı, KM ağızlarında da

çok yaygındır:

k- > g-: *kişi > gişi* (KAH), *kemik > gemik* (TPÇ), *kendi > gendi* (AF),

ķ- > ğ-: *kaçdım > ğaşdım* (GÖK), *ķan > ğan* (KAH), *ķardaş > ğardaş* (KAH) vb.

t- > d-: *tut- > dut-* (KAH), *tavşan > davşan* (KAY), *taķ- > daķ-* (KAH, AF) vb.

2.2. Ünsüz Genizsileşmesi:

-b- > -m-: Çift dudak sesi *b*'nin geniz ünsüzü *m*'ye dönüşmesiyle ortaya çıkan bu olayı biz, *gibi > gimi* örneğinde tespit ettik.

Ünsüz Düşmeleri

Diğer Anadolu Ağızlarında olduğu gibi (meselâ, SAĞIR 1995: 103-112), KM ağzında da *k, ķ, ğ, h, f, n, v, r, y* sesleri iç ya da son seste elemine olur ve genellikle ünlü uzamasına sebep olur:

k, ķ > ø: *baķayım > baim* (KAH), *ufaķmışsın > ufa: mıssın* (GÖK), *yoķ idi (> yoğudu) > youdu* (KAH), *öksüz > ø:süz* (KAS),

ğ > ø: *çoğaldı > çualdı*, *öğlen > ø:len* (GÖK).

h > ø: *fakih* (A) [*> faķih*] *> faķı*

f > ø: *öfkelen- > ø:kelen-* (GÖK),

n > ø: *için # uçu (onuñ_uçu)* (KAH)

v > ø: *gövde > gö:de* (KAH).

r > ø: *sonra > sora* (AF), *varmış > va:mış* (AF).

y > ø: *şöyle > şö:le*, *öyle > ø:le* (AN).

Ünsüz Türemesi

KM ağzı için tipik olmayan bu olay, son seste *n* türemesi olarak görülür:

ki # kin: *bi ğısrak var kin* (KAS).

dëyim (KAY) kelimesinde son seste görülen *-m* ünsüzü türeme ses değildir. Bu kelime, *dëyi* edatına *n* vasıta durumu ekinin getirilmesiyle oluşmuştur: *dëyi > dëyi + n > dëyin > dëyim*: *gülmeyem dëyim* (KAY) 'gülmeyeyim diye'

Kahramanmaraş ağızlarında da görülen *hambal* kelimesinde yazı dilimize kıyasla bir *m* türemesi var gibi görünürse de, burada aslında bir *-mm-* >

-*mb*- ünsüz benzeşmezliği söz konusudur (EREN 1959: 95-103).

Göçüşme

l-r > *r-l*: *ileri* > *ireli* (KAH, KAS)

ml > *lm*: *memleket* > *melmeket* (KAS)

rv > *vr*: *kervancı* > *kevrancı* (KAY)

pl > *lb*: *çıplağ* > *cılbağ* (KOG)

br > *rb*: *böbrek* > *börbek* (GÖK)

ŞEKİL BİLGİSİ

I. İsimler

KM ağzında isim çekimi, yazı diliyle büyük bir uygunluk gösterir ve çokluk, iyelik ve hal ekleri bazı ses hadiseleri dışında yazı dilimizle hemen hemen aynıdır. İsim çekim ekleri içerisinde KM ağzına özgü kimi özellikler şunlardır:

Vasıta Hali Eki: +(y)nAn

Bu ek, *ile* edatına arkaik *-n* vasıta ekinin gelmesiyle oluşan *ilen* ekinin gerileyici ünsüz benzeşmesiyle *inen* şekline dönmesiyle ortaya çıkmıştır. Ünlü ile biten isimlere *-ynen*, *-ynan*; ünsüzle biten isimlere *-inan*, *-inen*, *-unan*, *-ünen* şeklinde gelir:

hoca ilen > *hocaynan* (KAH), *kocası ilen* > *kosasıynan* (KOG), *ip ilen* > *ipinen* (KAH, KAS), *motorunan* (KAY), *atınan geldik* (AF), *sırtımızınan* (EL).

k ünsüzüyle sonlanan isimlere *-(y)nAn* eki getirildiğinde, son sesteki *-k* ünsüzü düşer ve önündeki ünlüyü uzatarak *-nAn* şeklinde kelimeye eklenir: *çocu:nan* (KAH) ‘çocukla’.

Sınırlama Eki: +çA

Yazı dilimizde bulunmayan ve diğer bazı Anadolu ağızlarında görülen +çA sınırlama eki KM ağızlarında da görülür ve ‘-(y)A kadar’ işlevi taşır:

bugüneçe ‘bugüne kadar’ (KAY), *nereyeçe* ‘nereye kadar’ (GÖK), *oreyçe* ‘oraya kadar’ (GÖK).

Bu ek, *-(y)An* sıfat-fiil ekinin datifli şekline de getirilir: *varanaça* ‘varana kadar’ (KAS).

Aitlik Eki

Yazı dilimizdeki aitlik eki *+ki*, KM’ın bazı ağızlarında *+DA* lokatif ekin-den sonra düşer ve önündeki ünlüyü uzatır: *karşımızdaki >ğarşımızda*: (KAY), *deredekini > derede:ni* (KAY).

FİİLLER

FİİL ÇEKİMİ

Şahıs Ekleri

KM ağızlarında şahıs eklerinde görülen en önemli özellik, yazı dilimizde zamir kökenli şahıs ekleriyle çekilen bazı kiplerin kimi şahıslarında, iye-lik kökenli şahıs eklerinin kullanılmasıdır. Bilhassa öğrenilen geçmiş zaman, şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman ve istek kiplerinin çekiminde, çokluk 1.kişi için *-(I)K* eki kullanılmaktadır:

duruyok ‘duruyoruz’ (KAH), *gediyok* (KAH), *götürecek* (KAH), *derik* (KAS) ‘deriz’, *buluruş* (GÖK), *annamaş* (KAH) ‘anlamayız’, *verek*(KAH) ‘verelim’, *yapaş* (GÖK) vb.

Şimdiki Zaman Eki

1.-(I)yo:

KM ağızlarında şimdiki zaman kipinde kullanılan *-(I)yo* ekinin çekimi Elbistan, Afşin ve Andırın’da şöyledir:

	Teklik	Çokluk
1. kişi:	<i>geliyom</i>	<i>geliyok</i>
2. kişi:	<i>geliyoş</i>	<i>geliyoşuz</i>
3. kişi:	<i>geliyo</i>	<i>geliyolar</i>

Örnekler: *ohyoş* (KAY), *gediyok* (KAH), *seviniyok* (KAH), *topluyok* (KAH), *diyollar* (KAH), *çıkiyolar* (KAY).

2. *-(I)yoru*: Orta ve Batı Anadolu ağızların’da da kullanılan bu eke biz sadece bir örnekte rastladık: *ğacıyoru* (KAY).

3. *-(I)yö(r)*: Bu ek Göksun ağızlarında kullanılmaktadır:

	Teklik	Çokluk

1. kişi:	<i>geliyö:m</i>	<i>geliyö:k</i>
2. kişi:	<i>geliyö:η</i>	<i>geliyö:ηüz</i>
3. kişi:	<i>geliyö:</i>	<i>geliyö:ler</i>

Örnekler: *bekliyörün, ölüyor, goyör, geliyö, vermiyö, diyö, şaşır diyör, almıyöler, soruyöler* vb.

4.-(I)yI(r): Şimdiki zaman ekinin düzleşmesiyle ortaya çıkan ve Rize ile Trabzon ili ağızlarının da da görülen bu ek4 Andırın Hacıveliüşağı ve KAY köyü ağızında kullanılır. Hacıveliüşağı köyünde çekim şöyledir:

	Teklik	Çokluk
1. kişi:	<i>diyım</i>	<i>diyık</i>
2. kişi	<i>diyın</i>	<i>diyınız</i>
3. kişi	<i>diyır</i>	<i>diyıllar</i>

Andırın-Sarıbıyıklı köyünde ise şimdiki zaman çekimi şöyledir:

	Teklik	Çokluk
1. kişi:	<i>varıyırım</i>	<i>varıyırık</i>
2. kişi	<i>varıyırsın</i>	<i>varıyırsınız</i>
3. kişi	<i>varıyır</i>	<i>varıyırlar</i>

Örnekler: *gonuşamıyım* (KAH), *su aқыır* (KAH), *ışıkları yaқdırmıyılar* (KAH), *gediyim* (KAH), *gedilmıyır* (KAH), *silkelıyır* (KAH), *fyada etmiyır* (KAH), *diyiler* (KAH), *geliyır* (KAS), *edıyık* (KAY).

Ekin vurgusuz vokalinin düştüğü de olur: *vermiyır* (KAH), *diyır* (KAH), *gediyır* (KAS). Bu şekil Malatya ili ağızlarında da kullanılır (GÜLSEREN 2000: 169-175).

5. -(I)yA: KAH ve KAY ağızlarında görülür:

dutmiya (KAH), *yatıyam* (KAH), *yatıyaқ* (KAH), *ediyem* (KAY).

Gelecek Zaman

KM ağızlarında gelecek zaman kipinin çekiminde iki tür ek kullanılmaktadır.

[5] Daha fazla bilgi için Adamoviç 1985: 125-133'e bakılmalıdır.

1.-(y)AcAK: Göksun da çekim şöyledir:

	Teklik	Çokluk
1. kişi:	<i>geleca:m</i>	<i>geleca:k</i>
2. kişi:	<i>geleca:η</i>	<i>geleca:ηiz</i>
3. kişi:	<i>gelecek</i>	<i>gelecekler</i>

Örnekler: *dutacaım* (KAY), *inecein* (KAY), *gidecein* (GÖK), *alacağsın*, *çıkaçağsın*, *söliceğsın*, *toparlıyaca: η*, *götürece: k* (KAH), ‘götüreceğiz’, *gedeceik* (KAH), *getirece: ηiz* (KAS), *basacağlar* (KAH).

Afşin’de ek, Türkmencede olduğu gibi, ekin başındaki ünlüsünü kaybederek (HANSER 2003: 114), -*çAğ* şeklinde kullanılmaktadır: *sorçağlar*.

2.-(y)IcI: Gaziantep (AKSOY 1945: 161), Adana, Osmaniye, Hatay, Kilis, Kayseri ağızlarında da kullanılan bu ek, KM ağızlarında yaygın olarak kullanılan bir gelecek zaman ekidir. Andırın ve Elbistan’da çekimi şöyledir:

	Teklik	Çokluk
1. kişi:	<i>gelicim</i>	<i>gelicik</i>
2. kişi	<i>geliciη</i>	<i>geliciηiz</i>
3. kişi	<i>gelici</i>	<i>geliciler</i>

Örnekler: *bilemeyicim* (EL), *getiriciη* (GÖK), *vurucu* (KAS), *yetişdiricidi* (KAH), *gaçici:miş* (KAY), *götürücüler* (AF).

Afşin’de ekin ilk vokali bazen düşer: *gelcim*, *gelciη*, *gelci* vb. Bu olay olumsuz çekim de Elbistan’da da görülür: *gelme:cim*, *görme:ciη*, *görme:ci*, *görme:cik*, *görme:ciηiz*, *görme:ciler*.

Belirsiz Geçmiş Zaman

-*mIş* : Bu ekle kurulan belirsiz geçmiş zaman çekiminde en dikkat çekici özellik, 2. teklik kişinin tesiriyle, 1. kişilerde şahıs eki olarak, -*sIm* ve

-*sIK* eklerinin kullanılmasıdır:

Teklik 1. kişi: *düşmüssüm* (KAH), *yatmüssüm* (KAH), *getmissim* (KAM), *güleşmemissim* (GÖK), *buzlamüssüm* (GÖK).

Çokluk 1. kişi: *uyumussuk* (AF), *bilememissik* (AF).

Andırın da ek tek şekilli olarak *-miş* şeklindedir: *yapmışım, yapmışın, yapmış, yapmışık, yapmışsınız, yapmışler*.

-(y)IK: Kahramanmaraş ağızlarının en dikkat çekici yönlerinden biri, yazı dilimizde kullanılmayan -(y)IK ekinin belirsiz geçmiş zaman eki olarak kullanılmasıdır. Afşin de çekim şöyledir:

	Teklik	Çokluk
1. kişi:	<i>gelikim</i>	<i>gelikik</i>
2. kişi:	<i>geliksın</i>	<i>geliksınız</i>
3. kişi:	<i>gelik</i>	<i>gelikler</i>

Andırın-Sarıbıyıklı köyünde çekim şöyledir

	Teklik	Çokluk
1. kişi:	<i>geligim</i>	<i>geligik</i>
2. kişi:	<i>geliksın</i>	<i>geliksınız</i>
3. kişi :	<i>gelik</i>	<i>gelikler</i>

Bu ek Elbistan'da sadece 3. kişilerde kullanılır: *Behçet bize gelik, bu kızlar evde kalıklar vb.*

-(y)IK eki, geçmiş zaman sıfat-fiil eki olarak da kullanılır: *çekilik duz* 'çekilmiş tuz'

5.Geniş Zaman

KM ağızlarında geniş zaman kipinin çekiminde şu özellikler görülür:

Teklik 1. kişi şahıs eki olarak, EAT'de kullanılan (ADAVOVİÇ 1985: 53) *-In* eki de kullanılır: *dutarın* (GÖK), *derin* (KAY) 'derim'.

Olumlu geniş zamanın teklik 2. kişisinde ek olarak *-I* eki kullanılır ve kendisinden sonra iyelik kökenli şahıs eki *-ı*'yi alır: *biliş mi?* (KAH) 'bilir misin?', *verış* (GÖK). Ünlüyle biten fiileden sonra, orta Anadolu ağızlarında olduğu gibi, geniş zaman eki tamamen kaybolabilir: *deş* (KAS) 'dersin', *gelmeş* (EL), 'gelmezsın'.

Teklik 2. kişi çekiminde *-sış* eki de kullanılır: *duyurusuş* (KAY).

Geniş zamanın teklik 2. kişinin olumsuzu için, teklik 1. kişinin tesiriyle, *-mAñ* eki kullanılır: *bilmeñ* (KAH) ‘bilmezsin’

4. Çokluk 1. kişinin çekiminde, yukarıda belirtildiği gibi, şahıs eki olarak -K eki kullanılır: *annamağ* (KAH) ‘anlamayız’, *derik* (KAS) ‘deriz’, *verrik* (GÖK).

6. İstek Kipi

KM ağzında istek kipi olarak, yazı dilimizde olduğu gibi, -(y)A eki kullanılır. Yazı dilinden farklı olarak, teklik 1. kişide şahıs eki olarak *-m*, çokluk 1. kişi de *-K* eki kullanılır.

söliyem (GÖK, KAH) ‘söyleyeyim’, *kalım* (EL) ‘kalayım’, *toplyaq* (KAH), *çecek* (KAH), *yapağ* ((GÖK), *kömek* (AF), *sürek* (GÖK).

7. Zarf-fiil Ekleri

-ken: Yazı dilimizde tek şekilli olan ve büyük ünlü uyumunu bozan bu ek, diğer ağızlarda olduğu gibi (YÜCE 1999: 74), KM ağızlarında kalın şekliyle de kullanılır ve ünlü uyumuna uyar: *çıkarkan* (AF), *oğudurkan* (GÖK).

KM ağzında *-ken* zarf-fiil eki, *+e* ve *+nen* (< *-den*) unsurlarıyla genişlemiş olarak da kullanılır: *gelirkene* (AF), *ye: p yürkene* (KAY) ‘yiyip dururken’.

Andırım’da ekin *-KAnnAK* şekli de görülür: *oğurkanağ*, *otururkennek* (KAY) vb.

2. *-(y)IşIn*: Yazı dilimizde kullanılmayan bu zarf-fiil eki, diğer pek çok ağızlarda olduğu gibi, (GÜLTEKİN 1994: 148), KM ağızlarında da

‘*-(y)IncA*, *-DIğIndA*’ anlamıyla kullanılmaktadır: *kimile güreşdiñ deyişin* ‘deyince’ *ben dedim ki...*(GÖK), *ğan dutdu ölüleri görüşün* ‘görünce’(KAH), *biz uyuyuşun* ‘uyuyunca’ *çekmiş getmiş* (KAH).

Andırım ağzında ünlü ile biten fiillere ek *-yeşin* şeklinde gelir: *başliyeşin*, *okimiyeşin*, *uyuyuşin* vb.

KELİME HAZİNESİ

KM ağızları, yazı dilimizde kullanılmayan pek çok kelimeyi korumakla, kelime hazinesi yönünden de çok dikkat çeker. Yazı dilimizde kullanılmayıp KM’de kullanılan bazı kelimeler şunlardır: *de:ne-* ‘bakmak’, *ğız-* ‘ısınmak’, *dişeş-* ‘seyretmek’, *a:layıp sıtna-*(KAH) ‘ağlayıp sızlamak’,

ö: kle-(KAH) ‘bağlamak’, *dıkül-* (KAY) ‘girmek’, *çoğnaş-*(TPÇ) ‘üşüşmek’, *yalp yalp yan-*‘parıl parıl parlamak’, *ğavla-*(KAY) ‘kabuğunu

soymak', *gışlan-* (GÖK) 'kış mevsimi gelmek', *ıstar ıy-* (KAH) 'mekik dokumak', *yay-* (GÖK) 'otlatmak', *tösle-* (GÖK) 'yatıştırmak', *birt ol-* (GÖK) 'kekeme olmak', *pıs-* (KAH) 'saklanmak', *okuntu* (KAH) 'davet', *yükse:rek* (KAH) 'yüksekçe', *ğallep* (TPÇ) 'güvercin', *daz* (TPÇ) 'kel', *mekke* 'mısır', *ğara böcük* (KAH) 'domuz', *işteyi* (KAH) 'işaret', *dala* (KAH) 'sazlık', *daviş* (KAH) 'ses', *yazı* (KAY) 'düzlük, ova', *yolağ* (KAY) 'geçit', *zikke* (KAY) 'kazık', *arisili* (TPÇ) 'tertemiz', *cızga* (KAY) 'çizgi, iz', *şefelti* (TPÇ) 'yalaka', *çırçıkın* (GÖK) 'kuruyemiş', *dulda* (TPÇ) 'kuytu', *söyke* (TPÇ) 'yöre, meyilli arazi', *nahr* (TPÇ) 'sığır sürüsü', *biyağ* (AN) 'biraz önce', *püsük* (TPÇ) 'kedi', *süllüm* (TPÇ) 'merdiven', *ğırağ* (KAY) 'kenar', *bider* (TPÇ, GÖK) 'tohum', *kirtik* (TPÇ) 'kullanılmış, küçük sabun', *zibil*(GÖK) 'hayvan gübresi'.

Sonuç

Bu çalışmayla Kahramanmaraş ağzının ses ve şekil bilgisine ilişkin şu genel özellikleri tespit edilmiştir ve bu özelliklerin sınırlı bir malzemeye dayandığı için Kahramanmaraş ağzının tümünü temsil edemeyeceği açıktır:

Ses bilgisi özellikleri: 1. Geniz-damak *ŋ* ünsüzünün korunması: *sonra, gönül, geldiniz, başa* vs.

2. *ğ/k->ğ/g-*: *kaçım > gaşım, kişi > gişi; t->d-*: *dutuyok # tutuyoruz, davşan < tavşan* vb. ünsüz değişimlerinin sıkça görülmesi

Şekil bilgisi özellikleri: 3. Fiil çekimlerinde birinci kişi çokluk eki için, yazı dilimizdeki *-(y)Iz* eki yerine *-(y)Iğ* ekinin kullanılması: *annamıyok # anlamıyoruz, gedicidik # gidecektik, uyumussuk* vb.

4. Gelecek zaman kipi için yazı dilimizde de kullanılan *-(y)AcAğ* ekinin yanı sıra *-(y)IcI* ekinin de kullanılması: *getiriciğ* 'getireceksin' vb.

5. Belirsiz geçmiş zaman ifadesi için *-(y)IK* ekinin kullanılması: *yazık* 'yazmış' vb.

6. Şimdiki zaman için *-(I)yör* eki ile beraber bu ekten gelişmiş *-(I)yI(r)*, *-(I)yö(r)* gibi değişik şekillerin de kullanılması: *diyö* 'diyor', *ölyör* 'ölüyor', *yağıyir* 'yağıyor' vb.

7. Yazı dilimizdeki *-(y)IncA* zarf-fiil eki nden çok *-(y)IşIn* ekinin yaygın olarak kullanılması: *deyişin* 'deyince' vb.

8. Yazı dilimizdeki ile edatının *-(I)nAn* biçiminde eklenerek kullanılması: *çocu:nan* 'çocukla', *babamınan* 'babamla' vb.

10. Sınırlama eki *-çA'*nın kullanımı: *bugüneçe* ‘bugüne kadar’, *varanaça* ‘varıncaya kadar’ vb.

Kahramanmaraş ağzında, diğer Anadolu ve Rumeli ağzlarında da olduğu gibi, yazı dilimizde kullanılmayan birçok kelime kullanılmaktadır: *dene*-‘bakmak’, *meke* ‘mısır’, *ökle*- ‘bağlamak’, *dıķıl*- ‘girmek’, *yalp yalp yan*- ‘parıl parıl parlamak’, *horanta* ‘aile’ gibi.

Çalışmada Kullanılan Kaynak Kişiler ve Kayıt Yapanlar

Numaralardan sonra konuşan, yaşı, biliniyorsa okur-yazarlık durumu ve kayıt yeri, kayıt yapan kişiden sonra ise kayıt tarihi verilmiştir.

İsmail AVCI, 70, Yeniköy-Andırın

Kayıt yapan: Bekir CİNKARA, 09.05.2002.

Elife SARIBIYIK, 83, Sarıbiyıklı köyü – Andırın.

Kayıt yapan: Hasan Hüseyin SARIBIYIK, 07.02.2002.

Ahmet PERT, 70, okur-yazar değil, Hacıveliusağı – Andırın

Kayıt yapan: Behzat AVAN, 07.02.2001.

Raziye KÜRTÜL, 55, okur-yazar değil, Andırın.

Kayıt yapan: Mehmet KÜRTÜL, 17.02.2000.

Hıdır BALTACI, 70, Ericcek kasabası – Göksun

Kayıt yapan: Cuma DEMİRCİ, 12.03.2001.

Hatice POYRAZ, 70, okur-yazar değil, Afşin.

Kayıt yapan: Cuma KÖŞ.

Cuma GÖKKAYA, 85, okur-yazar değil, Afşin.

Kayıt yapan: Cuma KÖŞ.

Gülseren ALTINTAŞ, 80, okur-yazar değil, Afşin.

Kayıt yapan: Cuma KÖŞ

9. Ayşe DOĞANAY, 71, okur-yazar değil, Elbistan.

Kayıt yapan: Onur SOYDAN, 28.03.2000.

METİNDE KULLANILAN ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ

è : Düz, yarı geniş, (e-i arası), ön ünlüdür

ğ : P Patlamalı, ötümlü, arka damak ünsüzü

ķ : Patlamalı, ötümsüz, arka damak ünsüzü

ħ : Sızıcı, ötümsüz, arka damak ünsüzü

ŋ : Ötümlü, genzel, arka damak ünsüzü

KISALTMALAR ve İŞARETLER

A : Arapça

AF : Afşin

AN : Andırın

EAT: Eski Anadolu Türkçesi

EL : Elbistan

F : Farsça

GÖK: Göksun

KAH: Hacıveliuşağı köyü-Andırın

KAS: Sarıbüyük köyü -Andırın

KAY: Yeniköy-Andırın

KM : Kahraman Maraş

TPÇ : Topçalı köyü- Andırın

I : Dar ünlüler için (ı, i, u, ü) kullanılmıştır

<> : Gelişme, değişme yönü işareti.

: Ağızdaki kelimenin Türkiye Türkçesindeki karşılığını gösterir

: : Kendisinden önceki ünlünün uzun olduğunu gösterir

-: Fiil kök veya gövdeleriyle fiillere gelen ekleri belirtmek için

- kullanılmıştır

+ : İsimlere gelen eklerden önce kullanılmıştır

_ : Ulama işareti

() : Kullanımları önceden kestirilebilir belli durumlarda düşen sesler için kullanılmıştır

KAYNAKLARADAMOVIÇ, Milan. 1985. **Konjugationsgeschichte der Türkischen Sprache**. Leiden-E.J. Brill.AKSOY, Ömer Asım. 1945. **Gaziantep Ağızı I**. İstanbulCAFEROĞLU, Ahmet. 1945. **Güney-Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar**. İstanbul.CAFEROĞLU, Ahmet. 1959. "Die Anatolischen und Rumelischen Dialekte", **Philologiae Turcicae Fundamenta**. Wiesbaden , 239-260.EREN, Hasan. 1959. "Türkçede -mm-> -mb- Dissimilasyonu". **Türk Dili**

- Araştırmaları Yıllığı Belleten** . 95-103.TDK. Ankara
- GÜLENSOY, Tuncer- Ercan Alkaya. 2003. **Türkiye Türkçesi Ağzları Bibliyografyası**. Ankara.
- GÜLSEREN, Cemil. 2000. **Malatya İli Ağzları**. TDK. Ankara.
- GÜLTEKİN, Mevlüt. 1994. **Der Türkeitürkische Dialekt von Konya bei Imrenler**. Mainz
- HANSER, Oskar.2003. **Türkence El Kitabı**. (Tercüme: Zühal Kargı Ölmez). İstanbul.2003.
- KARAHAN, Leyla. 1996. **Anadolu Ağzlarının Sınıflandırılması**. Ankara. TDK.
- KORKMAZ, Zeynep. 1990. "*Anatolian Dialects*". **Handbuch der Turkischen Sprachwissenschaft**. Budapest. 388-414.
- ÖZMEN, Mehmet. 1998. "*-IcI/-UcU Ekinin Gelecek Zaman Eki olarak Kullanılması Üzerine*", **BİR, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, 9-10, Yesevi Yayıncılık, İstanbul, 445-556.
- SAĞIR, Mukim. 1995. **Erzincan ve Yöresi Ağzları**. TDK. Ankara
- YÜCE, Nuri. 1988. "*Türk Dili*", **İslam Ansiklopedisi**, 12/2. cilt, Millî Eğitim Basımevi İstanbul. 445-530.
- YÜCE, Nuri. 1999. **Gerundien im Turkischen**.Simurg: İstanbul.